

Viðhald samfélags? Hlutverk frístundahúsaeigenda í samfélögum á jaðarsvæðum

Edward H. Huijbens

Inngangur

Fjallabyggð varð til við sameiningu Siglufjarðar og Ólafsfjarðar árið 2006, en samanlagður íbúafjöldi bæjanna var rúmlega 2.000 þann 1. desember 2010. Til þessa hafa bæjarkjarnarnir verið í tengslum um Lágheiðarveg sem er 62 kílómetra langur malarvegur sem stundum er ófær að vetri. Ef svo er þarf að fara á hringveginn og er leiðin milli bæjarkjarnanna þá 234 kílómetrar. Eftir opnun Héðinsfjarðarganga verður vegalengdin 15 kílómetrar og vegurinn opin og greiðfær allt árið. Ljóst er að með göngunum mun margt breytast. Margvísleg opinber jafnt sem einkarekin þjónusta verður sameinuð og ákveðnir þjónustuþættir leggjast jafnvel af með bættem samgöngum til Akureyrar. Samgöngumynstur, atvinnusókn og félagslegar aðstæður breytast og hið óformlega samskiptanet sem viðheldur samfélögum mun taka breytingum til lengri og skemmri tíma.

Eitt af því sem mun breytast með opnun gangnanna eru möguleikar ferðaþjónustu á norðanverðum Tröllaskaga. Ferðamennska birtist nú með tvennum hætti í byggðakjörnunum tveimur. Annars vegar eru ferðalangar sem heimsækja staðina á ferð sinni um landið. Innlendir ferðamenn koma á hátíðir og viðburði eða til að heimsækja ættingja, en hinir erlendu staldra oft stutt við enda heimsókn þeirra gjarnan hluti af stærri pakkaferð eða ferð á eigin vegum um landið á bíl eða jafnvel hjóli (sjá Edward Huijbens, 2010). Hin tegund ferðamennsku snýr að eigendum húsnæðis í bæjunum sem hafa þar ekki fasta búsetu. Yfirleitt eru þetta Íslendingar, sumir frá nágrannabyggðarlögum, en oft eiga brottfluttir íbúar eða börn og jafnvel barnabörn fyrrum íbúa hús á staðnum og nota þau í fríum, sérstaklega á sumrin. Þessi hópur ferðafólks dvelur lengur á staðnum, heldur húsum sínum við og virðist við fyrstu sýn hluti samfélagsins, en er ferðafólk engu að síður (Hall, 2005).

Slíkt ferðafólk með hálfildings búsetu ætti að vera til bóta fyrir samfélög. Þetta ferðafólk dvelur lengur og eyðir því meiru í þjónustu og nýtir að auki hús sem annars væru ónotuð. Ef hlutfall húsnæðis í slíkri notkun verður mjög hátt vaknar hins vegar sú spurning hvort samfélagið geti borið skaða af. Þannig er hægt að skoða þátttöku eigenda frístundahúsa í samfélögum og hlutverk þeirra í viðhaldi þeirra með tvennum hætti. Hægt er að skoða bæði formlega þátttöku, t.d. efnahagslega með kaupum á vöru og þjónustu og formlegri þátttöku í félagsstarfi, og óformlega þátttöku, t.d. í samskiptum og viðhaldi hins samfélagslega nets staðanna eða því sem Örn D. Jónsson og Edward H. Huijbens (2005) hafa kallað „félagsvist“ (e. *social ecology*) og snýr að tjáningu hinna sameiginlegu væntinga og markmiða. Þar er átt við þau samskipti sem íbúar eiga sín á milli og hvernig sameiginleg markmið, væntingar og vonir íbúa birtast og eru tjáð meðal þeirra. Þetta birtist meðal annars í því félagslífi sem er til staðar í samfélaginu, til dæmis hvort hægt sé að halda úti björgunarsveit eða jafnvel briddsklúbbi þegar meirihluti íbúa er ekki allt árið á staðnum.

Í þessari rannsókn verður sjónum beint að eigendum frístundahúsa sem tilteknum hópi ferðamanna og hugað að hlutverki hans í viðhaldi Fjallabyggðar. Fjallað verður um óformlega þátttöku eigenda frístundahúsa í samfélaginu og byggja niðurstöður á viðtölum við valda eigendur frístundahúsnæðis í Fjallabyggð með sérstakri áherslu á Siglufjörð. Fram kemur að ákveðinn hópur er virkur í menningarlífi staðarins og lætur honum í té reynslu sína og innsæi. Hins vegar eru aðrir fyrst og fremst komnir til að rækta rætur sínar og hafa enga sérstaka þörf til að tengjast því samfélagi sem á staðnum er núna.

Frístundahús

Frístundahúsnæði er stór þáttur í daglegu lífi margra Vesturlandabúa. Slíkt frístundahúsnæði er af tvennum toga. Annars vegar er um að ræða umbreytt íbúðarhúsnæði og hins vegar húsnæði sem gagnert er byggt til frístunda og er oft nefnt sumarhús eða sumarbústaðir í daglegu tali.

Frístundahúsnæði í gömlum íbúðarhúsum tengist kunnuglegri sögu búferlaflutninga úr sveit í borg með breyttum atvinnuháttum á Íslandi og á Vesturlöndum almennt (Þóroddur Bjarnason, Kjartan Ólafsson og Kolbeinn Stefánsson, 2010). Vegna þessara flutninga hefur fólki fækkað mjög í sumum byggðum. Eftir standa mannlauð hús, en sumum þeirra er haldið við af brottfluttum íbúum eða niðjum þeirra og þau nýtt í frístundum. Sumarhús sem eru gagnert byggð sem slík tengjast hins vegar ákveðnum viðsnúningi á hinni kunnuglegu sögu, en þar eiga í hlut borgarbúar sem leitast eftir að komast frá amstri hversdagsins í borginni og byggja sér hús utan við hana, en þó ekki of langt í burtu. Á eftirstriðsárunum fjölgaði slíkum húsum mjög á Vesturlöndum. Sumarhús voru vissulega til fyrir stríð, en endurspegluðu þá stéttarstöðu fárra útvalinna fremur en lífsstíl almennings (Tress, 2002). Eftir 1990 kom fjörkippur í þessa fjölgun. Þessi þróun hefur verið skýrð með þáttum á borð við vaxandi eyðslufé fólks og vaxandi sveigjanleika í vinnutíma og frístundum (Stedman, Goetz og Weagraff, 2006), hækkandi meðalaldur og fleira fólk á eftirlaunum, breytingar á atvinnuháttum, sem leiða bæði til búferlaflutninga og sveigjanleika í vinnutíma, bætta samgöngur og nýja samskiptatækni, og samræmingu fasteignamarkaðar með reglum ESB (Müller, 2002).

Skipting frístundahúsnæðis í sumarhús og endurgert íbúðarhúsnæði er einföld og þægileg en nær ekki fyllilega að lýsa tegundum frístundahúsnæðis og því sem þar fer fram. Marsden (1977) býður upp á eftirfarandi tegundalýsingu:

Þar sem þau eru skilgreind sem óhreyfanlegt aukahúsnæði þar sem enginn sinnir því milli þess sem íbúar eru á staðnum. Þau eru: (1) einkaheimili oft heimsótt um helgar eða í fríum af fjölskyldu og gestum sem ekki borga; (2) húsnæði sem er þjónustað og leigt á háannatímum til að koma til móts við viðhaldskostnað á meðan fjölskylda nýtir það öðrum stundum; (3) hálfgerð einkaheimili sem eru keypt til eftirlaunaáranna en eru þangað til leigd eða notuð af fjölskyldu; (4) þjónustað frístundahús sem fjárfesting og er leigt og hirt af umboðsaðila (vitnað í af Visser, 2006, bls. 354).

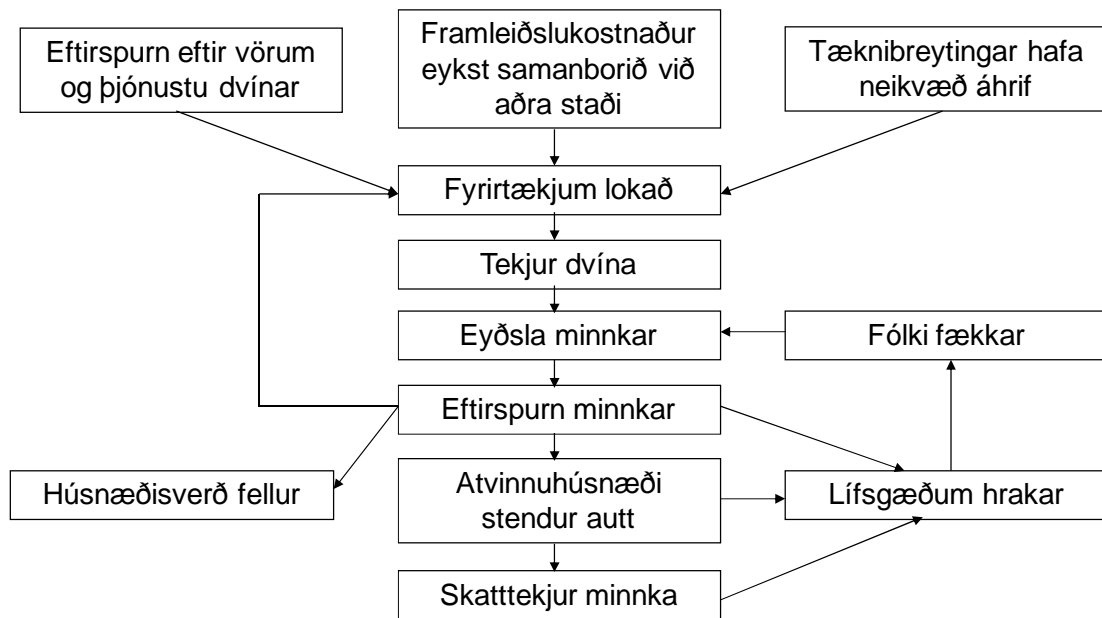
Eins og sjá má á lýsingu Marsden (1977) má skilja hluta búferlaflutninga eftirstriðsáranna og sérstaklega eftir 1990 sem neytendahegðun, þ.e. sumarhús sem sérstaklega eru keypt eða byggð í þeim tilgangi að vera frístundaheimili endurspeglar neysluþarfir einstaklinga í vestrænum nútímasamfélögum. Á eftirstriðsárunum varð neysla á afþreyingu í frítíma almenn og þorri fólks hefur nú bæði frítíma og fjármagn, en það eru tveir ráðandi þættir í getu fólks til afþreyingarneyslu. Þannig eru frístundahúsin í raun vettvangur fyrir neyslu fólks sem endurspeglar almennt hvernig mörk vinnu og frítíma, heima og að heiman, eru að verða óskýrari (MacCannell, 1989). Þessi neytendahegðun sést þannig í vaxandi áhuga á að eiga sumarhús eða aðgang að húsnæði sem ekki er hluti af daglegu umhverfi einstaklinga.

Annar drifkraftur þessarar neytendahegðunar er fíring borgarbúans frá sveitinni. Þannig verður draumur margra borgarbúa á þá lund að sleppa frá borginni og að flóttinn þaðan veiti aðgengi að upplifunum og reynslu sem sé í grundvallaratriðum önnur en heima (Cohen og Taylor, 1992). Þannig á sumarhúsið að veita skjól frá viðjum hversdagsins, stressi og amstri (Chaplin, 1999), og býður upp á tækifæri til að tengjast náttúru eða sveitasamfélaginu sem á einhvern hátt er upprunalegra en borgin (Wang, 2007). Þessi fíring borgarmenningar endurspeglar að sama skapi samfélag þar sem vaxandi hreyfanleiki fólks, tækniþróun og hnattvæðing menningar sem nærast á ólíkum samfélögum og heimum býr til hóp

heimsborgara með veika landfræðilega sjálfsmynd og hinna sem þekkja bara rætur sínar (Gibbons, 2003).

Frístundahús og það sem þar fer fram eru þannig birtingarmynd samfélags sem er stöðugt meira á ferðinni (Hall og Müller, 2004) og hefur æ meiri getu til neyslu á afþreyingu. Þannig er nú vaxandi áhugi á auðu húsnæði á jaðarsvæðum Vesturlanda (Marcoullier, Lapping og Fureseth, 2008). Greining á íbúum frístundahúsnæðis ætti að veita glögga innsýn í nútíma samfélag, drifkrafta þess og áhrif á staði sem heimsóttir eru.

Þegar árið 1977 velti Coppock upp þeirri spurningu hvort frístundahús séu bölvun eða blessun fyrir byggðarlög, hvort heldur sem þau eru í dreifbýli eða í bæjum og þorpum. Fjölgun frístundahúsa hefur töluverð áhrif á viðkomandi samfélag. Þessi áhrif eru tvennskona. Í fyrsta lagi hafa þau áhrif á vinnu- og fasteignamarkað og önnur bein efnahagsleg áhrif sem „skekkja“ heimamarkað (Williams og Hall, 2000). Í annan stað, og öllu djúpstæðari, hefur fjölgun þeirra áhrif á daglegt líf íbúanna (Hall og Müller, 2004). Hvað varðar hið fyrra getur vöxtur frístundabyggðar gripið inn í það hnignunarferli byggðarlaga sem sýnt er á mynd 1 (Tribe, 2005, bls. 297).



Mynd 1. Hnignun byggðar.

Eins og sést á mynd 1 geta þrír þættir sett hnignunarferil af stað. Það er fyrsta lagi eftirspurn minnkar af einhverjum ástæðum, þá aðallega með minnkandi kaupgetu fólks eða fólksfækkun. Bæði atriðin tengjast atvinnulífinu og geta til dæmis stafað af hækkingu framleiðslukostnaði miðað við aðra staði eða með tæknibreytingum ýmiskonar. Afleiðing þeirra er lokun fyrirtækja. Þannig verður sveitarfélag af útsvarstekjum og fasteignasköttum, eyðslan minnkar, eftirspurn dregst saman og lífsgæðum hrakar, sem aftur leiðir til þess að fólki fækkar sem enn eykur á vandann. Þeir sem kaupa frístundahúsnæði geta eflt eftirspurn og hækkað húsnæðisverð og gætu þannig hægt á eða jafnvel snúið við hnignun eins og hún birtist á mynd 1. Á hinn bóginn hefur Aronsson (1993) bent á hvernig frístundahúsnæði í smáum þorpum er oft upphafið að endalokum þeirra sem markast af ágreiningi milli þeirra sem hafa í þorpinu varanlega búsetu og þeirra sem búa þar í frístundum sínum. Hér er þó hugsanlega verið að færa mun djúpstæðari vanda yfir á þá sem síst geta svarað fyrir sig. Eigendur frístundahúsnæðis eru í raun aðeins birtingarmynd landsbyggðarvandans sem skilið hefur eftir ónotað húsnæði um allt land sem í mörgum tilfellum liggur undir skemmdum.

Í ljósi þess sem Aronson (1993) bendir á er mikilvægt að skilja áhrif frístunabúsetu á daglegt líf íbúanna. Þá þarf að átta sig á þeim samskiptum sem íbúar eiga sín á milli og hvernig íbúar í frístundahúsum sem koma á öðrum forsendum í byggðina hafa áhrif á sameiginleg markmið, væntingar og vonir íbúa. Forsendur þessa hafa lítt verið rannsakaðar á Íslandi en Hall, Müller og Saarinen (2009) greina frá þróun frístundahúsnæðis á Norðurlöndum og tína til tilvik frá Noregi, Svíþjóð, Danmörku og Finnlandi. Hvergi í heiminum er frístundahúsaæign eins mikil og á Norðurlöndum en um helmingur Norðurlandabúa hefur aðgengi að frístundahúsnæði og það „að nýta sér það er hluti af þjóðarsálinni, fjölskyldulífi og því er haldið á lofti í ferðaþjónustu að það endurspegli norræn lífsgæði“ (bls. 176).

Hall, Müller og Saarinen (2009) lýsa drifkröftum frístundabúsetu á Norðurlöndum og staðfesta í flestu rannsókn Jaakson (1986) frá Kanada. Meðal helstu drifkrafta frístundabúsetu á Norðurlöndum eru samkvæmt þeim flótti eða viðsnúningur hversdagsleikans þar sem ys og þys borgarinnar er líkt og annars staðar á Vesturlöndum mörgu fólki um megn. Hluti þessarar firringar borgarinnar eru væntingar um að snúa aftur til náttúrunnar. Fólk er einnig að sækjast eftir því að búa til rými til að skilgreina sjálfsmynd á forsendum frístunda – komast að því hver maður er þegar vinnan og allar skuldbindingar hversdagsleikans eru ekki að sliga mann. Frístundahúsið og það rými sem það veitir er einnig staður til að safna saman vinum og ættingjum, það býr til takt og samfellu í tilveruna – þar sem það er árlegur viðburður (eða tíðari) að koma saman. Slíkur staður getur jafnvel brúað bil milli kynslóða með heimsóknum alltaf á sama stað. En að síðustu má ekki gleyma því að fyrir marga er það að eiga sumarhús einfaldlega endurspeglun á stöðu viðkomandi í samfélaginu (Hall, Müller og Saarinen, 2009, bls. 180).

Staðsetning frístundahúsnæðis fer eftir ólíkum áherslum á staðbundin gæði eftir því um hvaða land ræðir. Í Danmörku velja menn fyrst og fremst sjávarströndina á meðan Finnar velja strendur einhverra þúsund vatna landsins og Norðmenn leita til fjalla. Eyjar í skerjagarðinum eru svo sérstakt upphald Svía. Á þessum stöðum reisir fólk sér á Norðurlöndum helst sumarhús, en einnig er fjöldi húsa til sveita og í minni þorpum og bæjum nýttur til frístunda. Sama gildir á Íslandi þar sem birkikjarr, hraunjaðrar, jarðhiti og rennandi vatn ræður oft staðsetningu, en einnig hvaða bændur hafa ráðist í endurgerð jarða sinna í þágu sumarhúsaþýðingdar. Líkt og á hinum Norðurlöndunum er hins vegar fjöldi húsa í sveit og þorpum þar sem fólksfækkun hefur átt sér stað. Nánar verður vikið að þróuninni á Íslandi hér að neðan.

Ferðalög og frístundir

Það er mikilvægt að gera sér grein fyrir því að frístundahús falla undir ferðaþjónustu. Líkt og önnur ferðaþjónusta getur hún verið til framdráttar þeim samfélögum sem verða áfangastaðir, en jafnframt eru á ferðamenskunni dekkri hliðar. Þær frístundabyggðir sem áherslan er á í þessum kafla byggjast innan bæja og þorpa sem búa við fólksflóttu og hnignun atvinnulífs.

Munurinn á hefðbundinni ferðamenskun og ferðum í frístundahús felst fyrst og fremst í því að þeir sem ferðast til frístundahúsa ferðast alltaf á sama stað og skilja þar eftir arð, og hjálpa þannig til við að viðhalda þjónustustigi. Hins vegar er vandasamt að átta sig á þeim sem ferðafólki þar sem þeir tengjast ekki ferðaþjónustu beint eða markaðssetningu áfangastaða, né tilheyra tölum um ferðaþjónustu.

Marjavaara (2008) dregur saman þá þætti sem þarf að hafa í huga þegar frístundahús og ferðalög í þau eru skoðuð. Hann leggur áherslu á hversu tíðar ferðir eru og þá hvort þær eru árstíðarbundnar eða sveiflukenndar, hvernig samskiptum gesta og heimamanna er háttað,

hvernig aðgengi er og að hve miklu leyti frístundabyggðin stýrist af návist við stóra þéttbýliskjarna. Til að átta sig betur á þessum fjórum þáttum og hvað um gæti verið að ræða þegar þeir koma til álita eru þeir teknir saman í töflu 1.

Tafla 1. Ferðalög í frístundahús, þættir sem og birtingarmyndir.

Þáttur	Birtingarmynd
Sveiflukenndar ferðir	Eigendur frístundahúsa koma eðli málsins samkvæmt fyrst og fremst í frítíma sínum sem oft einskorðast við sumarfrí, helgar eða lögbundna frídaga.
Samskipti gesta og heimamanna	Spenna getur myndast milli heimamanna og gesta vegna t.d. vægis hvors hóps í pólitískri ákvarðanatöku, framandi gilda sem koma með gestum, umhverfisáhrifa af frístundabyggð, framtíðarskipulags og innviða. Stærsta málið er hvort vöxtur frístundabyggðar valdi hliðrun íbúa (e. <i>displacement</i>) þar sem íbúum er ýtt til hliðar í þágu gestanna eða jafnvel öðlun (e. <i>gentrification</i>) með komu ríkari gesta þar sem verðlag á húsnæði og dagvöru hækkar umfram kaupgetu heimamanna.
Aðgengi	Frístundahús geta verið langt í burtu og aðgengi að þjónustu því erfitt, en einnig getur verið kostnaðarsamt að veita íbúum grunnþjónustu.
Nágrenni við stórt þéttbýli	Því fjær sem frístundahús er stórum þéttbýliskjarna því meiri eru efnahagsáhrifin því erfiðara er að sækja þjónustuna þangað og hitt að staðsetning fjær þéttbýli gefur meira framandi yfirbragð.

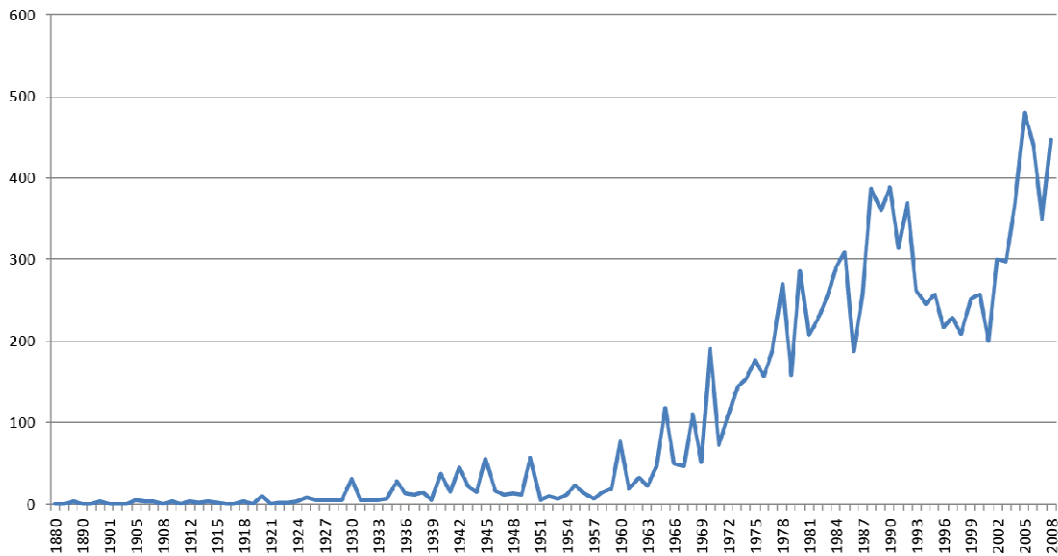
Heimild: Byggt á Marjavaara, 2008.

Í byggðum þar sem frístundahúsnæði er áberandi eða jafnvel ráðandi eru jákvæðar og neikvæðar hliðar á öllum þeim þáttum sem taldir eru upp í töflu 1. Eins og sagt hefur verið einkennir margar þessar byggðir fólksflótti og hnignun atvinnulífs sem frístundabyggð getur að hluta bætt en að hluta ýkt. Tímabundin búseta í frístundabyggð er vissulega sveiflukennd en þó eftir fyrirsjáanlegu mynstri. Þar sem sama fólkið kemur aftur má segja að gestirnir komist meira upp í „vana“ hjá heimamönnum en ferðalangar sem koma óreglulega og yfirleitt bara einu sinni. Eigendur frístundahúsa skilja eftir sig tekjur og efla atvinnulíf staða, þjónustuframboð og oft menningarstig með nýjum hugmyndum og þátttöku í verkefnum. Marjavaara (2008) leggur áherslu á að skilja þessar jákvæðu hliðar frístundabúsetu. Rannsókn Marjavaara (2008) skoðaði jafnarsvæði í Svíþjóð og þar hrakti hann að eigendur frístundahúsnæðis stuðluðu að hækkuðu verðlagi eða flóttu (hliðrun) heimamanna út fyrir byggð eða verðmæt svæði. Rannsóknaspurning hans var þó ekki úr lausu lofti gripin, þar sem dæmi eru um slíka þróun með vaxandi ásókn borgarbúa í ákveðin dreifbýl svæði þar sem lífsgæði eru skilgreind sem eftirsóknarverð. Ekki er hægt að segja að á þessu beri á Íslandi frekar en í Svíþjóð – en nánar verður vikið að því hér að neðan.

Frístundahús á Íslandi

Lítið sem ekkert er til af rannsóknum á frístundabúsetu á Íslandi. Ef leitað er í Gegni undir orðunum sumarhús og frístundahús má finna lokaritgerðir í landfræði sem fjalla um dreifingu og þéttni frístundahúsa, hvar þau eru byggð og af hverju. Einnig má þar finna verkefni og ritgerðir úr innanhússhönnun og verkfræði um það hvernig skal byggja og fegra bústaðinn. Þessi rannsókn er því með fyrstu tilraunum til að koma málefnum frístundabúsetu inn á svið félagsvísindanna.

Eins og Þóroddur Bjarnason o.fl. (2010) hafa lýst er saga búferlaflutninga á Íslandi ekki ýkja frábrugðin því sem gerst hefur á Vesturlöndum og Norðurlöndum almennt og drifkraftar mikið til þeir sömu. Samhliða vexti þjónustusamfélagsins hefur höfuðborgarsvæðið vaxið en síðustu ár er farið að bera á því að nágrannasveitarfélög Reykjavíkur vaxi einnig. Samhliða vexti þeirra fjölgar í frístundabygðum í nágrenni höfuðborgarsvæðisins og má leiða líkum að því að þar liggi að baki svipaðir drifkraftar og á hinum Norðurlöndunum, eins og fram kemur í rannsókn Vífils Karlssonar (2010).



Mynd 2. Fjöldi skráðra sumarhúsa, eftir byggingarári frá 1880-2008.

Á mynd 2 er fjöldi sumarhúsa skráður eftir byggingarári en í júlí 2009 voru þau um 11.900. Sú samtala sem fæst úr mynd 1 á við húsnaði sem er sérstaklega skráð sem sumarhús eða frístundaheimili en húsnaði í þorpum sem er nýtt aðeins í frístundum er yfirleitt skráð sem íbúðarhúsnaði. Gera má ráð fyrir að flest þeirra sem eru frá því fyrir stríð séu bæir og hús sem upprunalega voru bú. Flest þeirra sem voru byggð eftir það voru byggð sérstaklega sem sumarhús og eru á stöðum þar sem vinsælt er að vera; við vatn, skóg eða hraunjaðar, eða þar sem slík gæði fara saman. Aðgengi að heitu vatni er aðalatriði þar sem fólk virðist almennt telja að í öllum góðum bústöðum eigi að vera heitur pottur. Þegar rætt er um frístundahús á Íslandi er oftast talað um sumarhús eða sumarbústaði og myndir koma í huga fólks af bjálkahúsi í Grímsnesi eða við Þingvallavatn. Hér er þó áherslan á þau hús sem verða eftir þegar fólk flytur frá þorpum og bæjum á landsbyggðinni.

Tafla 2. Hlutfall frístundahúsnaðis á Siglufirði og í Ólafsfirði.

	Heildarfjöldi húsa	Skilgreind frístundahús	Hlutfall
Siglufjörður	489	120	25%
Ólafsfjörður	310	30	10%
Fjallabyggð (heild)	799	150	17,5%

Í þeim byggðarlögum sem þessi rannsókn nær til hefur orðið veruleg fólksfækkun undanfarin ár (sjá Þóroddur Bjarnason o.fl. 2010). Fækkunin sem orðið hefur á Siglufirði og í Ólafsfirði hefur leitt til þess að hús standa þar mannláus. Hins vegar er mikill vandi að nálgast

raunverulega tölur um hve mörg hús eru mannlauð eða eru notuð til frístunda, þar sem þau eru yfirleitt skráð sem íbúðarhúsnæði. Til að átta sig á hlutfalli frístundahúsnæðis var gert manntal í Fjallabyggð síðsumars 2009. Manntalið fór þannig fram að gengið var hús úr húsi og búseta þar könnuð. Í töflu 2 má sjá fjölda og hlutfall skilgreinds frístundahúsnæðis í bæjunum tveimur samkvæmt manntalinu.

Samhliða manntalinu var gerð könnun meðal ferðafólks í Fjallabyggð, þar sem fólk úti á götu var spurt um tilgang ferðar, upplifun af staðnum og neyslumunstur meðan á dvöl stóð ef það var í heimsókn (sjá Edward Huijbens, 2010). Sex prósent þeirra rúmlega 350 sem spurðir voru sögðust vera á ferð um gamlar slóðir fjölskyldu eða ættingja og var nokkur hluti þeirra að íhuga fasteignakaup. Ekki fékkst nánar uppgæfið hvers eðlis þær vangaveltur voru en þessi niðurstaða gefur vísbendingu um áhuga fólks á ættarslóðum og nýtingu þess húsnæðis sem ekki er í fullri búsetu í byggðunum. Miðað við hve hátt hlutfall húsnæðis er í tímabundinni búsetu mætti hins vegar einnig spyrja hvers vegna fleiri segist ekki vera í heimsókn. Hér er um að ræða grundvallarvanda í því að líta á fólk í frístundahúsum sem ferðafólk, þar sem það lítur ekki endilega á sig sem slíkt. Þeir spyrjar sem voru að störfum horfðu einnig framhjá þessu fólk þar sem það samsamaðist betur lífinu á staðnum. Þannig er vandasamt að nálgast íbúa í frístundabyggðum með megindegum aðferðum. Líkt og McCabe (2009) leggur til er því þungamiðja þessarar rannsóknar viðtöl þar sem lögð er áhersla á hvað fólk gerir og hvernig ferðalag þess og iðja í frístundahúsnæði mótast í ólíku samhengi. Viðtölin sem tekin voru við eigendur frístundahúsa í Fjallabyggð voru 12 og fóru flest fram á lögheimili fólks, en nokkur voru einnig tekin í húsnæði Rannsóknamiðstöðvar ferðamála. Þau voru hálf-opin stöðluð viðtöl þar sem áherslan var á spurningar um hve oft fólk fór, hvað það gerði þar, hvar það verslaði og hvernig, og almennt um lífið og tilveruna á öðrum stað í öðru samhengi.

Félagsvist

Almennt má segja að „fólk hefur tengsl við fjölda staða og sá staður sem margt fólk tengist hvað sterkustum böndum, er ekki endilega sá staður þar sem lögheimili er skráð“ (Marjavaara, 2008, bls. 45, með vísan til Kaltenborn, 1998 og Quinn, 2004). Samfélag skapar vettvang fyrir stöðug samskipti milli einstaklinga sem aftur skapa grundvöll fyrir sterkum félagslegum gildum og viðmiðum, trausti og gagnkvæmum stuðningi af því tagi sem nefnt hefur verið „félagslegur auður“ (Coleman, 1988; Putnam, 2000). Hugmyndir um félagsauð (e. *social capital*) eru þannig notaðar til að skilja hreyfikrafta samfélags og festar fólks á tilteknum stöðum (Kolbeinn Stefánsson og Sveinn Arnarsson, 2010). Ekki þarf að tíunda hve mikilvægt er að félagslegur auður hvers staðar sé virkur, en slíkt stendur undir frumkvöðlastarfi (Frazier og Niehm, 2004; Lyons, 2002), eflir atvinnulíf og styrkir staði í að móta sýn og stefnu til framtíðar (Nahapiet og Ghoshal, 1998).

Stedman, Goetz og Weagraff (2006) lýsa hinum ólíku festum (e. *mores*) sem annars vegar sá er býr í borginni og kemur í frístundahúsnæðið til að sleppa frá hversdagsleikanum hefur, og hins vegar sá sem býr í samfélaginu. Þeir útskýra hvernig eigendur frístundahúsa geta haft áhrif á samfélög sem byggja afkomu sýna á hefðbundnum atvinnuvegum. Þeir stilla upp andstæðu sem hægt er að nota tvo mælikvarða á:

Félagslegur auður mælir samfélag (*gemeinschaft*) í dreifðum byggðum og gerð þess á móti hve margir vinna í frumvinnslu sem er vísbending um stöðu hefðbundinna atvinnuvega sem byggjast á auðlindanotkun.

Með hugmyndum um félagsauð má sem sagt greina svipbrigði hins óformlega samfélagslega nets sem viðheldur bæjum og þorpum. Þannig draga Popovich og Buss (1990) upp mynd af félagsauði sem ólíkum tengslanetum á stöðum. Það hugtak sem notað verður til að greina

Þátttöku eigenda íbúa í frístundahúsnæði í samfélagi Siglufjarðar og Ólafsfjarðar byggir á félagsauði sem tengslaneti og er kallað „félagsvist“ (e. *social ecology*). Það er dregið er af mannvist (e. *human ecology*) sem hefur verið notað nokkuð í atferlisfræðum (sjá Bronfenbrenner, 1979 og Cronk, 1994).

Félagsauður sem tengslanet gerir okkur kleift að líta á eigendur frístundahúsnæðis sem fólk sem bætir gisnandi samfélagsnet þorpsins og þá er samfélagið skilið líkt og Calvino (1997, bls. 76) lýsir:

Til að skapa þau tengsl er viðhalda lífi í borginni strengja íbúarnir í Ersilía þræði frá hornum húsa sinna, hvíta eða svarta eða gráa eða svart-hvíta, allt eftir því hvort þeir standa fyrir blóðtengsl, tengsl viðskipta, valds eða miðlunar.

Gunnar Jóhannesson o.fl. (2005, bls. 8) fylgja öllu hefðbundnari og félagsvísindalegri línunum í að lýsa samfélagsneti smárra samfélaga og tvinna við það hugmyndina um félagsauð.

...félagsauður er falinn í tengslum milli einstaklinga sem eru þátttakendur í ýmsum þeim félagslegu tengslanetum sem einkenna daglegt líf ... Gagnlegra er að líta á félagsauð sem afurð stöðugs gagnkvæms samneytis einstaklinga.

Félagsauður er þannig varðveittur í samfélagsnetinu og þeim tengslum sem fólk myndar sín á milli. Félagssauðurinn er því augljóslega ekki einhver eign sem hægt er að safna eða geyma, heldur myndast hann í samskiptum og því hvernig fólk hagar þeim. Hið samfélagslega net á hverjum stað er því „tilhögun-í-tengslum-við-hvert-annað“ (Massey, 2005, bls. 111, sjá einnig Thrift, 1999, bls. 317), eða í raun net sem stöðugt er að myndast og mótast og er viðhaldið í virkum samskiptum fólks. Það má auðveldlega skilja þræðina í myndlíkingu Calvino (1997) sem sögu staðarins og í raun hvernig tengslin okkar við staði eru „... í senn samband við líðandi stund, sögulegur veruháttur og sköpun sjálfsverunnar sem sjálfstæðs geranda“ (Foucault, 1993, bls. 397). Þannig náum við að tilheyra, sem er hluti þeirra gilda sem liggja til grundvallar hugmynd um samfélagslegt net (Breton, Hartmann, Lennards og Reed, 2003). Samhliða því að tilheyra og með áherslu á athafnir fólks verður hugmyndin um samfélagsnet ekki aðeins lýsing á stöðugu samfélagi fólks með svipaðar væntingar og þarfir, heldur má þá veita rúm fyrir pólitík og ágreining, eins og Massey skýrir (2005, bls. 195).

Hvorki rými né staður getur veitt þér skjól frá heiminum. Ef tíminn felur í sér tækifæri til breytinga eða, eins og sumir telja, ógn hins óumflýjanlega, þá felur rýmið í sér hið félagslega í víðustu merkingu þess orðs: sem áskorun sem felst í tengslum okkar á milli – og þannig hvernig við erum öll aðilar að afleiðingum þeirra tengsla; hve samtíða við erum öðrum, einstaklingum og umhverfi okkar; og hinu stöðuga ferli sem myndar og mótar samfélög.

Að vera þátttakandi í því samfélagsneti sem viðheldur tilteknum stað snýst þannig ekki um að skapa forskrift að flokkun yfir þá sem tilheyra því, t.d. sá sem er innfæddur móti þeim sem kemur aðeins í frístundum sínum á ákveðinn stað. Virkni hins samfélagslega nets og þess félagsauðs sem úr því skapast veitir innsýn í tilvist og búsetu í frístundahúsnæði á grunni innsýnar í sálarlíf þeirra sem taka þátt í því (sjá Gallent, 2007, vitnar í Heidegger, 1971), sem nýtist til að spyrja ekki hvort íbúar frístundahúsa séu til gagns eða ógagns í viðhaldi samfélags.

Niðurstöður

Í viðtölunum var spurt bæði um hina formlegu þátttöku líkt og lýst hefur verið að ofan og hina óformlegu þátttöku með áherslu á samskipti, væntingar og markmið gestanna. Viðmælendur áttu það sammerkt að vera ráðsett fólk, flest með uppkomin börn og ekki of upptekið við

vinnu. Að öðru leyti var bakgrunnur þeirra harla ólíkur og má segja að fólkið hafi komið úr ólíkum hópum samfélagsins hvað varðar reynslu, störf og menntun.

Hvað hina formlegu þátttöku varðar virðist sem íbúar í frístundahúsum viðhaldi venjulegu neyslumynstri sínu frá heimaslóðum hvað snertir dagvöru, en viðmælendur töldu sig ekki eyða meiru daglega í Fjallabyggð en heima fyrir. Þeir sem eiga frístundahúsnæði á Siglufirði og í Ólafsfirði skiptast í tvo hópa hvað varðar varanlega búsetu. Annars vegar eru þeir sem eru búsettir nálægt þessum bæjum, og þá helst í Eyjafirði eða á Akureyri, og hins vegar þeir sem eru af höfuðborgarsvæðinu. Viðtöl sýndu meiri tillhneigingu þeirra sem búa nær til að dvelja stutt, þrjú til fjóra daga, en koma oftar yfir allt árið. Þeir sem þurfa að koma lengra að nýta sér frekar hin hefðbundnu frí, um sumar og páska (ekki jól), til að koma í húsnæðið. Þeir sem koma lengra að eru oft búnir að versla fyrirfram í lágvöruverðsverslunum heima fyrir og sækja lítið í verslanir á staðnum nema þá mjólk og brauð. Þeir sem búa nær eru oft í stuttum ferðum eða hreinlega bara að skjótast og þannig ekki búnir að birgja sig upp. Ef þeir hafa skipulagt ferðina eru þeir þó oft einnig búnir að kaupa dagvöru og viðhaldsefni fyrirfram.

Húsnæðið er oft gamalt eða illa farið og því þarf að lagfæra margt. Margir eru búnir að skipuleggja slíka vinnu og koma því með mikið af efni og verkfærum með sér eða sækja það í stærri verslanir, einkum á höfuðborgarsvæðinu og á Akureyri. Húsnæðið hafa flestir annað hvort erft eða keypt gamalt og niðurnítt til að gera upp. Ekki er hægt að segja að beri á hækkan fasteignaverðs eða öðlun líkt og Marjavaara (2008) lýsir. Frístundahús virðast því frekar auka veltu á fasteignamarkaði en að hækka verð, líkt og Vífill Karlsson (2010) bendir á.

Hvað varðar óformlega þátttöku frístundabúa komu í ljós tveir hópar. Viðtalið hófst með spurningunni „hvar áttu heima?“ og allir viðmælendur svöruðu því til að þeir ættu heima þar sem viðtalið var tekið, þ.e. á lögheimili fólks í flestum tilvikum. Meðan á viðtalinu stóð komu hóparnir tveir hins vegar í ljós; þeir sem ekki eiga rætur að rekja til staðarins og hafa keypt sér hús til að nýta til frístunda, og hinir sem hafa erft eða keypt hús á fornum heimaslóðum. Hinir síðarnefndu töluðu um það í gegnum viðtalið að þeir væru að fara heim þegar frístundahúsið bar á góma. Hér að neðan verður þeim fyrri lýst sem heimsborgurum (sjá Gibbons, 2003) en hinum síðari sem heimamönnum en ólíkt hafast þessir tveir hópar að.

Heimsborgarar. Hjá þeim hópi sem kemur til staðanna til að kaupa sér húsnæði og á þar ekki rætur, skiptir húsið sem valið er máli. Í heimabyggð ræðst val á húsnæði af mörgum þáttum en fjarlægðir til og frá vinnu eða skóla, nánd við verslun og þjónustu og annað slíkt hefur oft talsvert að segja. Þegar kemur að frístundahúsnæði vega þessir þættir léttar og heimsborgarinn lýsir því frekar hvernig útsýni, birta eða útlit húss hafi ráðið ákvörðun um kaup. Þannig skiptir staðsetning einnig miklu máli en þá fyrst og fremst af fagurfræðilegum ástæðum. Fyrir heimsborgarann er það mikilvægt og eftirsóknavert að mannlífið er afslappaðra, líkt og einn viðmælendi tekur sérstaklega fram hér að neðan:

... takturinn í árunni hjá fólkinu er þarna allt öðruvísi sko þetta er svona eins og þegar maður kemur til Reykjavíkur þá nær maður fólki svona í fimm mínútur þá er það farið að líta á klukkuna eða út um gluggann eða eitthvað svona ... missir áttir en þegar þú kemur sko Akureyri þá hafa menn sko alveg klukku tíma eða hálf tíma klukku tíma svona Siglufirði sko þá nærðu bara hálfum deginum ef þú ert svona ef þú ert með eitthvað áhugavert og hefur eitthvað fram að færa við einhvern sko þá fórná menn bara hálfum deginum fyrir þig sko skilurðu þetta er svo öðruvísi klukkan er svo öðruvísi sko hvernig fólk metur það að hitta mann og þetta samskiptaprósess þannig að hérna.

Viðmót heimamanna skiptir heimsborgarann einnig máli en einn viðmælenda lýsti því að í hvert skipti sem hann kæmi fengi hann góðar móttökur:

... það býr þarna kona háöldruð svona um nírætt þarna á neðri hæðinni gefur mér alltaf kók og súkkulaði þegar ég kem það er svona það er náttúrulega margt þarna á Siglufirði hérna sem maður sækir í.

Af viðtölunum að dæma og í ljósi hins félagslega auðs sem er viðhaldið í gegnum tengsl fólks, félagsvistina, virðist ljóst að þeir heimsborgarar sem búa í frístundahúsum vilja tilheyra samfélaginu og koma ekki bara til að lifa í tómarúmi eigin frístunda. Þeir leita í veitingastaði og láta þjónustu eftir sér til að tengjast samfélaginu.

... maður hefur fengið sér hamborgara og svona hitt fólkið og svona þú veist það er svona alltaf það er svona viss kúltur í því að hitta fólkið og fara niður á bryggju og svona þú veist og fara í búðina og svona þetta er svona það er daldið svona menningarlegt að það svona tengir sig við þetta ...

Þeir leitast við að vera virkir þátttakendur í menningarlífi staðarins og láta í té reynslu sína og innsæi. Þann tíma sem þeir eru á staðnum sinna þeir hugmyndum sínum og hugðarefnum sem oftast en ekki tengjast staðnum, upplifunum af honum og jákvæðri reynslu. Þannig reyna þeir að leggja til viðhalds þess staðar sem þeir sóttust eftir að eyða frístundum sínum á og tengjast takti hans og „áru“, sem bæði má sjá í jákvæðu og neikvæðu ljósi.

Heimamenn. Sá hópur sem á rætur í samfélagi staðanna leitast frekar við að virkja og viðhalda tengslum á staðnum með heimsóknum til vina og ættingja. Slíkar heimsóknir hafa ekki endilega neitt annað markmið en að fá sér kaffi og spjalla um daginn og veginn. Húsin sem þetta fólk velur til frístunda hafa oft fallið því í skaut sem arfur eða það keypt þau af ættingjum eða þeim sem eignast hafði hús sem tengist fjölskyldu þess sem kaupir. Þannig kom val á húsinu ekki sérstaklega til umræðu hjá þessum hóp. Þessi hópur leitast ekki eftir frekari tengslum en þeim sem eru við fjölskyldu eða æskuvini og er því ekkert að sækja sérstaklega í að tengjast mannlífi í gegnum neyslu á veitingastöðum eða þátttöku í menningarviðburðum, nema þá sem áhorfendur.

Heimamenn er komnir „heim“ til að slappa af og komast frá þéttbýlinu þar sem þeim hefur aldrei fundist þeir eiga almennilega heima. Þessi hópur sækist eftir upplifun af einhverskonar fortíðarþrá, án þess þó að vera tilbúinn að taka upp heilsársbúsetu og kasta frá sér því sem borgin hefur upp á að bjóða.

Heimsborgarar og heimþráin

Eign á sumarbústöðum og öðrum frístundahúsum er að miklu leyti drifin áfram af neyslupörfum á Vesturlöndum og á þetta einnig við um Norðurlönd og Ísland. Hins vegar má ljóst vera að annar þáttur veldur einnig áhuga á frístundabúsetu og þá sérstaklega í þorpum og bæjum þar sem fólki fækkar. Þessi þáttur tengist rótum fólks á stöðum þar sem hluti fjölskyldunnar er enn eða þaðan sem hún er upprunin. Í fyrri tilfellinu hef ég lýst þeim hópi sem er drifinn áfram af neyslupörfum sem heimsborgurum. Hjá þeim má greina marga af hinum hefðbundnu drifkröftum sóknar í frístundahúsnæði sem finna má annars staðar. Þeir tengjast firringu borgarbúans frá sveitinni og því að flóttinn þangað veiti aðgengi að upplifunum og reynslu sem sé í grundvallaratriðum önnur en heima í borginni. Einnig virðist sem heimsborgarar telji sig tengjast náttúru eða sveitasamfélaginu á sannari hátt en í borginni. Veik landfræðileg sjálfsmynd heimsborgarans er hins vegar í mótsögn við þann hóp sem á rætur að rekja til staðanna. Þeir virðast þjakaðir af einhverskonar heimþrá og tala um að fara heim í frístundahúsið. Þó vissulega beri á hinum hefðbundnu drifkröftum, þar sem heima (í frístundahúsinu) er allt upprunalegra og betra, er minni þörf meðal þessa hóps á þátttöku og að „sanna sig“ í augum heimamanna, ef svo má að orði komast.

Þessi heimþrá, sem ég hef kosið að kalla svo, er langt í frá að vera nýtt stef í vitund Íslendinga. Snör umskipti úr bændasamfélagi liðinna alda til iðn-, nútíma- og borgvæðingar bjuggu til miklar skýjaborgir í hugum fólks, sem fyrir mörgum hrundu til grunna við að upplifa borgina og iðnvæðingu. Ólafur Jóhann Sigurðsson lýsir þessum sviptingum tálvona landans í verkum sínum (Halldór Guðmundsson, 1988). Einnig hefur Halldór Guðmundsson (1978) lýst því hvernig þessi vonbrigði eru aflvakar drauma um horfið sveitasamfélag þar sem allt var betra og talar hann um þessa drauma sem syndafall Íslendinga. Viðar Hreinsson (2010) gengur lengra og sér í upphafningu lopa og íslensku sauðkindarinnar í dag ödipuskt föðurmorð íslenska sveitasamfélagsins. Í öllu falli virðist sem þeir sem eiga rætur að rekja til staðanna finni hjá sér þörf til að rækta og viðhalda þeim rótum, en þessi þörf birtist í að tala alltaf um að fara heim þó heima sé ekki þar.

Báðir hópar eiga það sammerkt að hafa lítil áhrif með formlegum hætti á samfélög staðanna, ef dæma má af viðtölum. Þannig auka þeir ekki við verslun í dagvöru eða varningi til heimilis, en allir stærri hlutir, viðhaldsefni og meiriháttar dagvöruinnkaup fara fram í verslunum á höfuðborgarsvæðinu eða Akureyri. Búast má við því að opnun Héðinsfjarðarganga ýti frekar undir þann möguleika, allavega frá Siglufirði. Hvað varðar formlegt félagsstarf eða samtök tekur hvorugur hópurinn neitt sérstaklega þátt í félagslífi eða er virkur í samtökum eða félagsstarfi.

Það sem helst greinir hópana að er að þeir sem koma og eiga litlar eða engar rætur á stöðunum eru frekar virkir í viðburðum og þróunarvinnu þar. Þannig virðist sem þeir reyni að koma hugðarefnum sínum og áhugamálum meira á framfæri þegar þeir eru í frístundahúsinu eða sinna þeim með þátttöku í menningar- eða þróunarverkefnum á staðnum. Að þessu leyti er hægt að fullyrða að þessi tiltekni hópur, sem ég hef kallað heimsborgara, leggi til félagsvistar Fjallabyggðar, meðan þeir sem eru þjakaðir af heimþrá efla minna félagsvist og vilji halda í drauma þess sem einu sinni var.

Heimildir

- Aronsson, L. 1993 *Mötet: En studie i Smögen av turisters, fritidsboendes och bofastas användning av tid och rum*. Karlstad: Högskolan i Karlstad.
- Bourdieu, P. 1977 *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Breton, R., N.J. Hartmann, J.L. Lennards og P. Reed 2003. *A Fragile Social Fabric? Fairness, Trust, and Commitment in Canada*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Bronfenbrenner, U. 1979. *The Ecology of Human Behaviour*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Calvino, I. 1997. *Invisible Cities*. London: Vintage.
- Chaplin, D. 1999. Consuming work/productive leisure: the consumption pattern of second home environments. *Leisure Studies*, 18(1), bls. 41-55.
- Cohen, S. og Taylor, L. 1992. *Escape Attempts: the Theory and Practice of Resistance to Everyday Life*. London: Routledge.
- Coleman, J.S. 1988. Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, bls. 95–120.
- Coppock, J.T. (ritstj.) 1977. *Second Homes: Curse or Blessing?* Oxford: Pergamon.
- Cronk, L. 1994. Is there a role for Culture in Human Behavioral Ecology. *Ethnology and Sociobiology*, 16: bls. 181-205.

EDWARD H. HUIJBENS

- Edward H. Huijbens 2010. Ferðamannakönnun í Fjallabyggð: Lýsing gesta í Fjallabyggð sumarið 2009. Kafli í Fjallabyggð fyrir Héðinsfjarðargöng, ritstj. Þóroddur Bjarnason og Kolbeinn H. Stefánsson. Akureyri: Háskólinn á Akureyri.
- Fasteignamat ríkisins 2009. Sumarhús á Íslandi. Tölvupóstur frá Tryggva Má Ingvarssyni, sendur 7. júlí 2009.
- Foucault, M. 1993 Hvað er upplýsing? (þýð. Torfi H. Tulinius). *Skírnir*, 167(haust), bls. 387–405.
- Frazier, B og Niehm, L. 2004. Exploring business information networks of small retailers in rural communities, *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 9(1), bls. 23-42.
- Gallent, N. 2007. Second homes, community and a hierarchy of dwelling. *Area*, 39(1) bls. 97-106.
- Gibbons, M.S. 2003. Hvítarusl: Stéttvís blóraböggull fjölmenningsvitanna. *Tímarit Máls og Menningar*, 64, bls. 32–37.
- Gunnar Jóhannesson, U.D. Skaptadóttir og K. Benediktsson 2005. Coping with Social Capital? The Cultural Economy of Tourism in the North. *Sociologica Ruralis*, 43(1), bls. 3-16.
- Hagstofa Íslands 2009a *Population in individual urban nuclei and rural areas by region, by year 1889-1990*. Sótt 23. júní 2009 af:
<http://www.hagstofan.is/Hagtolar/Mannfjoldi/Byggdakjarnar,-postnumer,-hverfi>.
- Hagstofa Íslands 2009b *Population in municipalities, gender and age 1st December 1997-2008*. Sótt 23. júní 2009 af: <http://www.hagstofan.is/Hagtolar/Mannfjoldi/Sveitarfelag>.
- Hall, C.M. og D.K. Müller 2004. *Tourism, Mobility and Second Homes: Between Elite Landscapes and Common Ground*. Clevedon: Channel View Publications.
- Hall, M.C. 2005. Reconsidering the Geography of Tourism and Contemporary Mobility. *Geographical Research*, 43(2), 125-139.
- Hall, M.C. og Williams A.M. 2002. *Tourism and Migration: New Relationships between Production and Consumption*. Dordrecht: Kluwer.
- Hall, M.C., D.K. Müller og J. Saarinen 2009. *Nordic Tourism. Issues and cases*. Clarendon: Channel View Publications.
- Halldór Guðmundsson 1978. Sjödægra, módernismi og syndafall Íslendinga. *Svart á hvítu*, 2(2) bls. 3-9.
- Halldór Guðmundsson 1988. Ólafur Jóhann Sigurðsson. *TMM*, 49(3) bls. 258-261.
- Heidegger, M. 1971. *Poetry, Language, Thought*. London: Harper & Row.
- Jaakson, R. 1986. Second home domestic tourism. *Annals of Tourism Research*, 13, 367-391.
- Jóhannesson, G., U.D. Skaptadóttir og K. Benediktsson 2005. Coping with Social Capital? The Cultural Economy of Tourism in the North. *Sociologica Ruralis*, 43(1), bls. 3-16.
- Kaltenborn, B.P. 1998. The Alternate Home: Motives of Recreation Home Use. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 52, bls. 121-134.
- Kolbeinn H. Stefánsson og Sveinn Arnarsson. 2010. Félagslegur auður Fjallabyggðar. Kafli í Fjallabyggð fyrir Héðinsfjarðargöng: Samgöngur, samfélag og byggðaþróun, ritstj. Þóroddur Bjarnason og Kolbeinn H. Stefánsson. Akureyri: Háskólinn á Akureyri.
- Lyons, T. 2002. Building social capital for rural enterprise development: three case studies in the United States, *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 7(2), bls. 193-216.
- MacCannell, D. 1989. *The Tourist – A New Theory of the Leisure Class*. New York: Schocken Books.
- Marcoullier, D.W. Lapping, M. og Fureseth, O. 2008. *Rural Housing and the Exurbanization Process*. Aldershot: Ashgate.

- Marjavaara, R. 2008. *Second Home Tourism. The Root to Displacement in Sweden*. (PhD ritgerð) Umeå: Umeå University.
- Marsden, B. 1977. Holiday homespaces of Queensland. Í I. Coppock (ritstj.), *Second homes: Curse or Blessing?* (bls. 57-73). London: Pergamon.
- Massey, D. 2005 *For Space*. London: Sage.
- McCabe, S. 2009. Who is a Tourist? Conceptual and Theoretical Developments. Í J. Tribe (ritstj.) *Philosophical Issues in Tourism* (bls. 25-42). Bristol: Channel View Publications.
- Müller, D.K. 2002. German second home development in Sweden. Í C.M. Hall og A.M. Williams (ritstj.), *Tourism and Migration: New Relationships between Production and Consumption* (bls. 169-186). Dordrecht: Kluwer.
- Nahapiet, J. og Ghoshal, S. 1998. Social Capital, Intellectual Capital and the Organizational Advantage, *Academy of Management Review*, 23(2), bls. 242-266.
- Popovich, M. og Buss, T. 1990. 101 ideas for stimulating rural entrepreneurship and new business development, *Economic Development Review*, 8(4), bls. 26-31.
- Putnam, R.D. 2000. *Bowling Alone – The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Quinn, B. 2004. Dwelling Through Multiple Places: A Case Study of Second Home Ownership in Ireland. Í C.M. Hall og D.K. Müller (ritstj.) *Tourism, Mobility and Second Homes: Between Elite Landscapes and Common Ground* (bls. 113-130). Clevedon: Channel View Publications.
- Stedman, R.C., S.J. Goetz og B. Weagraff 2006. Does Second Home Development Adversely Affect Rural Life. Í W.A. Kandel og D.L. Brown (ritstj.), *Population Change and Rural Society* (bls. 277-292). Dordrecht: Springer.
- Stefán Ólafsson 1997. *Búseta á Íslandi. Rannsókn á orsökum búferlaflutninga*. Byggingastofnun.
- Thrift, N. 1999. Steps to an Ecology of Place. Í D. Massey, J. Allen og P. Sarre (ritstj.), *Human Geography Today* (bls. 295-322). Cambridge: Polity Press.
- Tress, G. 2002. Development of second-home tourism in Denmark. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 2, 109-122.
- Tribe, J. 2005. *The Economics of Recreation, Leisure & Tourism*. Amsterdam: Elsevier.
- Viðar Hreinsson 2010. The Crucifixion and Resurrection of the Sheep. Sótt 30. júní 2010, af: <http://provincialists.com/essay.php?e=18&f=1>
- Visser, G. 2006, South Africa has Second homes too! An exploration of the Unexplored. *Current Issues in Tourism*, 9(4&5), 351-383.
- Vífill Karlsson. 2010. Áhrif samgöngubóta á fasteignamarkað sérstaklega afskekktara byggðarlaga. Kafi í *Fjallabyggð fyrir Héðinsfjarðargöng*, ritstj. Þóroddur Bjarnason og Kolbeinn H. Stefánsson. Akureyri: Háskólinn á Akureyri.
- Wang, Y. 2007. Customized Authenticity begins at Home. *Annals of Tourism Research*, 34(3), 789-804.
- Williams, A.M. og Hall, C.M. (2000). Tourism and migration: New relationships between production and consumption. *Tourism Geographies*, 2(1), 5-27.
- Þóroddur Bjarnason, Kjartan Ólafsson og Kolbeinn H. Stefánsson. 2010. Búsetuþróun í Fjallabyggð 1929–2009. Kafi í *Fjallabyggð fyrir Héðinsfjarðargöng*, ritstj. Þóroddur Bjarnason og Kolbeinn H. Stefánsson. Akureyri: Háskólinn á Akureyri.
- Örn D. Jónsson og Edward H. Huijbens 2005: Félagsvist heita vatnsins. Í Ingjalður Hannibalsson (ritstj.) *Rannsóknir í Félagsvísindum VI* (bls. 577-591). Reykjavík: Félagsvísindadeild Háskóla Íslands.